

Tadqiqot.uz

ЎЗБЕКИСТОНДА
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР
МАВЗУСИДАГИ
КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

conferences.uz

No 20
30 сентябрь

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
12-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
20-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-12**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
20-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-12**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 20-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 сентябрь 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 13 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиши йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга баршиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, очимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фарғона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажида Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Сахифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

**МАДАНИЯТ ВА САНЪАТ СОҲАЛАРИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ**

1. Eshboyev Maxammad Temiraliyevich, Egamberdiyev Sherali Shodmon o‘g‘li O‘ZBEKISTONDA BAXSHICHILIK SAN’ATINING QISQACHA RIVOJLANISH	7
TARIXI	
2. Ч.Х.Ганиева ЎЗБЕКИСТОН МУЗЕЙ ПЕДАГОГИКАСИНИ ЎРГАНИЛИШ АСОСЛАРИ.....	9
3. Mirzakarimova Ruzaxon BOLALAR XOREOGRAFIYASIDA TA’LIM SISTEMASI.....	12

МАДАНИЯТ ВА САНЪАТ СОҲАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

O'ZBEKISTONDA BAXSHICHILIK SAN'ATINING QISQACHA RIVOJLANISH TARIXI

*Eshboyev Maxammad Temiraliyevich
Termiz shahar 22-sonli Bolalar musiqa san'at va
baxshichilik mакtabining o'qituvchisi
Телефон:+99893-796-75-74
normurodov.oibek@mail.ru*

*Egamberdiyev SherAli Shodmon o'g'li
Termiz shahar 22-sonli Bolalar musiqa san'at va
baxshichilik mакtabining o'qituvchisi
Телефон:+99893-796-75-74
normurodov.oibek@mail.ru*

Annotatsiya. Baxshichilik san'ati o'tmish ajdodlarimiz tafakkur gulshani, aloqiy-ma'naviy madaniyat chashmasi ekan, ularni bugungi folkloriy jarayonlar asosida tadqiq etmoq muhim vazifalar deb yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Xalq dostonlari, san'at, ijrochilar, baxshichilik, dostonchilik markazlari, o'tmish ajdodlarimiz.

Xalqimizning beباо ma'naviy boyligi hisoblanmish folklor namunalari orasida xalq dostonlari alohida o'rн tutadi. Doston kuylash, ya'ni baxshichilik san'ati esa esa o'zining qadimiylidizlariga ega. Bu san'at ustozdan shogirdga, avloddan avlodga bevosita jonli ijro orqali o'tadi. Folklorshunoslarimizning XX asr davomida olib borgan ilmiy kuzatishlari respublikamizda bir qator dostonchilik markazlari – o'nlab dostonchilik maktablari mavjud bo'lganligini ko'rsatdi. Samarqand, Buxoro, Toshkent, Farg'ona, Xorazm, Surxondaryo va Qashqadaryo dostonchilik maktablari buning yorqin misolidir. Ayni paytda baxshichilik san'ati, baxshilarining doston ijro etish mahoratlari, dostonchilik maktablari, dostonchilik maktablarida ustoz va shogird an'analari, dostonlarda g'oyaviy-badiiy xususiyatlar, so'z va sozning badiiy ta'sir kuchiga e'tibor kabi masalalarni o'rganish, tahlil qilish muhim vazifalardan hisoblanadi. Bu borada folklorshunosligimizda H.Zarifov, M.Saidov, T.Mirzayev, B.Sarimsoqov, M.Murodov, A.Qahhorov, M.Jo'rayev, A.Ergashev, Sh.Turdimov, J.Eshonqulov va boshqa ko'plab olimlarimiz ilmiy tadqiqot ishlarini amalga oshirdilar. Shu bilan bir qatorda jonli epik an'analarga ijtimoiy-madaniy omillarning ta'siri natijasida doston va uning ijrochilar dunyoqarashida yuzaga kelgan o'zgarishlarni folkloriy jarayonlarda o'rganish dolzarb vazifalardandir.

Olimning aniqlashicha, Sherobod dostonchilik mакtabi shajarasining boshida Bobo shoир bo'lib (XIX asrning birinchi yarmi), u juda ko'plab shogirdlar yetishtirgani, shu maktabga xos ijro belgilari ham uning nomi bilan bog'langanligini ta'kidlaydi. Bobo shoир, Qosimko'r, Shernazar Berdinazar o'g'li, Xolmurod Qosim o'g'li, Azim yuzboshi kabi iqtidorli baxshi shogirdlar tayyorladiki, ana shu shogirdlar so'z va sozda, shogird tayyorlash an'anasa Sherobod dostonchilik mакtabining taraqqiyotiga munosib ulush qo'shdilar. Bobo shoир shogirdlaridan Shernazar Berdinazar o'g'lining jonli epik an'analing talantli ijrochisi sifatida o'rni beqiyosdir.

Jonli og'zaki epik an'analarning davom etishi, taraqqiyoti bevosita baxshilar xotirasi, bilimi va dunyoqarashi bilan bog'liq holatlardandir. Aynan XIX asrning oxiri va XX boshlari ijodkorlari ijodida ana shu uchlik uzviy bog'liqlik asosida davom etdi. Shu boisdan ham bu davrda yashagan Po'lkan shoир, Islom shoир, Ergash Jumanbulbul o'g'li, Abdulla Nurali o'g'li, Umir shoир Safarov, Mardonaqul Avliyoqul o'g'li kabi bir qator badihago'y baxshilar ustozlaridan o'rgangan

dostonlarini keyingi avlod baxshilariga o'tkaza oldilar. Bu davrlarda epos ijrochiligi barqaror an'analarda uzviy yashayotgan edi. Bunday uzviylik baxshilar ijrochiligining shakllanishi, doston ijo etishlariga keng imkon yaratgan edi.

Ko'pgina baxshi-shoirlar ustozlaridan o'rgangan terma va dostonlarini xotirada saqlab, bilimi hamda dunyoqarashida sayqallashtirib, badihago'ylik mahoratlarini namoyish qilganlar. Uzundan-uzoq nasriy va nazmiy misralarni yod olish, ijo etish hamda keng auditoriya oldiga muntazam chiqish qilish esa baxshidan katta mahorat va iste'dod talab qilgan. Doston kuylash mahoratlarini shakllantirish maqsadida baxshilar tinimsiz izlanib, egallagan bilim va ko'nikmalarini mukammallashtirganlar. Shu asosda baxshichilik san'ati jonli an'analarda yashab, estetik ahamiyat kasb etgan. Baxshichilik san'atida xotira, bilim va dunyoqarashning muhim rol o'ynashi, ijtimoiy-maishiy jarayonlar bilan bog'liq hodisalardir. Chunki baxshining xotira va bilimida saklagan doston kuylash usullari ijtimoiy jarayonlar bilan boglanishi shart bulgan holatlardandir. Baxshining xotirasi bu-epik voqelik, obraz, klishe, formula va boshqa shunday doston ijrochiligiga o'ziga xos an'anaviy sujet va kompozitsion tuzilmalardan iborat epik bilimlarni yodda saqlash. Demak, baxshichilik san'atida epik xotiraning o'ziga xos o'rni bor. Baxshi xotirasida saklangan an'anaviy doston kuylash usullari barqaror davom etdi. Ustoz baxshilar xotirasida saqlangan doston matnlari shogirdlar xotirasida shakllandı, dostonchilikning jonli an'analarda davom etishiga sabab bo'ldi. Epik xotiraviylik faqat doston matnlaridagi so'z bilan bog'liq holatlarni yodda saqlash emas, balki do'mbira jo'rligidagi ohanglarni ham birgalikda ilg'ash, shu asosda doston ijo etish demakdir. Baxshichilik san'atida so'z va soz birligi muhim o'rin egallyaydi. Baxshi o'zi ishtirok etmagan epik voqelikni dunyoqarashda shakllantirib, voqealar jarayonida ruhiy holatlarni tasvirlaydi, dramatik rol bajaradi.

Ana shunday ulug'vor vazifalardan kelib chiqqan holda bugungi baxshichilik san'atining o'ziga xos xususiyatlari, baxshilar ijrochiligida epik xotira, bilim va dunyoqarashning o'rni, ijtimoiy-madaniy omillarning jonli og'zaki ijo va barqaror uzviylikka ta'siri kabi masalalar maxsus tadqiqot ishlarini talab etadi.

Shuningdek, Janubiy O'zbekiston dostonchiligidagi jonli ijo jarayonining qanday kechuvini kuzatish, avlodlar o'rtasidagi ijodiy vorisiylik, tashqi va ichki ta'sirlar natijasida epik an'analarning yangilanishi bilan bog'liq xususiyatlarni o'rganish ham shunday vazifalardandir.

Xulosa qilib aytganda. Baxshichilik san'ati o'tmis ajdodlarimiz tafakkur gulshani, aloqiy-ma'naviy madaniyat chashmasi ekan, ularni bugungi folkloriy jarayonlar asosida tadqiq etmoq muhim vazifalardan hisoblanadi.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati

1. Alaviya M. O'zbek xalq marosim qo'shiqlari.-T.:Fan,1974.
2. Alimov S. Folklor janrlari munosabatida ijo va badiha.-T.,1992.
3. Alpomish. Doston. Aytuvchi Fozil Yo'ldosh o'g'li, nashrha tayyorlovchilar: H.Zarifov, T.Mirzayev.-T.:Sharq,1999.

ЎЗБЕКИСТОН МУЗЕЙ ПЕДАГОГИКАСИННИ ЎРГАНИЛИШ АСОСЛАРИ

Ч.Х.Ганиева
Камолиддин Беҳзод номидаги
Миллий рассомлик ва дизайн институти доценти
Телефон: +998909993367
g.charos@mrdi.uz

Аннотация: Маколада замонавий таълим маконида музей педагогикаси ривожланиши-нинг хусусиятлари кўриб чиқилади. Музей педагогикаси музей таълими методологиясини кенг маданий контекстда ривожлантириш, замонавий музейларни ижтимоий алоқа марказлари сифатида модернизация қилиш муҳимлигини таъкидлади.

Калит сўзлар: ўзаро таъсир, алоқа, маданият, фанлараро, экспозиция, музей педагогикаси, музей таълими, таълим майдони.

Музейларининг педагогик йўналиши ривожланиши ҳудуд тарихий меросини тарғиб этиш билан бирга, мавжуд тарихий шаҳарлар номини оммага танитишда ва миллий маънавиятимиз шаклланишини таъминлайди.

Ўзбекистон музейларида педагогик таълим концепцияси кўп қиррали кўринишда қўйидаги фикрларни умумлаштирумокда:

- ёрқин ва намунавий экспозицияларни жамлаган, музей иши доирасидаги замонавий лойиха ва дастурларни ишлаб чиқсан ҳолда ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашдаги амалий аҳамияти;

- глобал муаммолар шакли ва кўринишидаги ижтимоий ҳаёт лавҳаларига асосланган кўргазмалар ташкил этиш ва уларни ёшлар ҳаётига тарғиб этиш;

Музейлар ривожидаги асосий концептуал ғоя томошабинлар қизиқиши ва талаблари асосида тузилиши ҳам мақсадга мувофиқ бўлиб, ёш авлод тарбияси ва билим олишида фаол таъсирчан обьектлар вазифасини ўтайди. Халқаро доирадаги маънавий-маърифий аҳамиятга эга бўлган музейлар замонавий бадиий жараёндаги имкониятларини ўрганган ҳолда, улар қўйидаги имкониятларга эга бўлиши фойдадан холи бўлмайди:

- шаҳар, айниқса, пойтахт музейлари замонавий биноларга эга бўлиши;
- тарихий шаҳар ва музей қўриқхоналарда меъморий ёдгорликлардан музей биноси сифатида фойдаланиш;
- марказий музейларда йирик акциялар ва турли илмий-амалий тадбирлар ўтказиш учун минглаб аудиторияни ҳисобга олган ҳолда, қўшимча ҳудудга эга бўлиши;
- марказий музейларида турли миллат вакиллари ва ёш гурухларини ҳисобга олган ҳолда, халқаро миллий мультимаданият жараёнини ташкил этиши лозим ва музейлар ёш авлодга маданият ҳамда тарихий меросимизни ўрганиш кўникмасини шакллантириши;
- музей экспозицияларида, кўргазма залларида ва сервис хизматида энг янги музей технологиялари ва замонавий коммуникация воситаларидан фойдаланиш ҳамда ташриф буюрувчилар хавфсизлигини таъминлаш.

Музейлар фаoliyatining янги йўналишлари уларнинг жамиятга таъсирини сезиларли кенгайтириб, бу жараён назарий музейшуносликда коммуникацион ёндашувнинг шаклланиши ва тараққиёти, экомузеология, музей-педагогик тадқиқотлари, музей фаoliyati, маданий-маърифий ва экспозиция-кўргазмаларда, янги технологиялардан музей ишининг барча йўналишларида фойдаланишида акс этади. Музейшуносликнинг долзарб масалаларини тадқиқ этиш натижасида шундай хулосага келинди:

- Ўзбекистонда жаҳон андозаларига жавоб берадиган музейлар яратилганлиги ва уларнинг ахборот таъминоти сферасига ахборот етказиш восита ва услубларини киритиш зарурдир. Бу борада музей ишида замонавий компьютер технологияларидан фойдаланиш самарали натижалар беради;

- бугунги кунда музейларда ёшларни миллий ғоя руҳида тарбиялашда қатор ибратли ишлар қилинмоқда, лекин мавжуд имкониятлардан тўла фойдаланилмагани кўзга ташланади;

- келгусида музей педагогикаси борасида хорижий мамлакатларда тўпланган тажрибаларни кўллаш ва ушбу қисмда келтирилган усуллардан кенг фойдаланиш лозимлиги тавсия этилиши мақсадга мувофиқ;

- тарих ва бадиий музейларининг амалий ишлари кўлами ва мазмунини кенгайтириш ҳамда чуқурлаштириш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Музей иши ва музейшунослик билимлари, унинг кейинги тараққиёти музейлар ҳамда жамият ҳамкорлигидаги ҳаракатлари янада унумлироқ бўлишини таъминлаши шубҳасиз. Музейларнинг маълум қисмини турли бошқармаларнинг музейлари ташкил этади. Уларнинг айримлари давлат, бошқалари эса хусусий ёки жамоат музейларига айланган. Бошқарма музейларининг деярли кўпчилиги мутахассислар учун ташкил этилган. Бу турдаги музейлар «ёпиқ» муассасалар бўлса-да, уларнинг кўпчилиги молиявий жиҳатдан яхши таъминланган. Баъзida бу хилдаги айрим музейлар ўсиб жамият учун очилади, уларда ҳам бошқалардаги каби музей коммуникатив муаммолари, кирувчилар билан ўзаро муносабат, кўргазмалар савияси муҳим аҳамият касб эта бошлади. XX асрнинг сўнгги ўн йилликларида мамлакат музейлари «қиёфаси» нисбатан ўзгаради. Айрим ўзгаришлар музей ишига янги ташқи таъсир, хорижий музейлар билан алоқаларнинг фаоллашуви билан изоҳланса, бошқалари музей ишининг ички мантиқий тараққиёти билан белгиланади. Халқаро музейлар ташкилотининг (ИКОМ) маълумотларига қараганда, жаҳон музейларининг 90 фоизи сўнгги эллик йилда бунёд этилган.

1990 йилларнинг бошида Ўзбекистонда жамоатчилик музейлари кескин камайди. Аммо бугунга келиб, бу музейларнинг баъзилари қайта тикланиб, концепцияси тубдан ўзгартирилди. Уларда фаолият олиб бораётган ходимлар ўзларининг касбий маҳоратларини ошириш учун давлат музейлари ходимлари қаторида малакаларини ошириш билан шуғуланишмоқда. Бадиий музейлар жамиятнинг энг кичик вакилларидан тортиб то кексаларига қадар хизмат кўрсатсалар-да, янги авлоднинг дунёқарашини, дидини, бадиий онгини ривожланишига туртки берувчи маскан сифатида ном қозонган. Музейлар – тарихий, бадиий, эстетик ва илмий саводни оширишга хизмат қилувчи масканdir. Уларда халқ, миллат ёки жаҳон тарихининг, маданиятининг, жамиятлар ривожи ва инқирозининг акси мавжуд. Турли давр, тарих ва жамиятларнинг излари муҳрланган экспонатларнинг қизиқарли намойиши улкан интелектуал ва эмоционал таъсир қувватига эга. Музейда даврлар, жамиятлар, фикрлар ва ғоялар тўқнашувининг гувоҳи бўлиш мумкин. Ривожланган давлатларнинг музейларга, айниқса бадиий ўтиналишдаги музейларга эътиборини айнан музейнинг катта маънавий озука омбори сифатидаги ўрни билан белгилаш ўринлидир. Жамиятдаги маънавий тараққиёт миллий ўзликни англашнинг ривожи билан алоқадордир. Ўзликни англаш орқали инсон ўтмишини хотирлайди, бугуни билан таққослайди, қандай жамиятда яшаётганлигини англайди ва хulosалар ясад, шу хulosалар асосида келажакка нигоҳ ташлайди. Яъни, ўзликни англаш инсонни шахс даражасига кўтариб, маънавий камолот сари етаклайдиган руҳий-маънавий кучdir. Музейлар халқимизнинг моддий ва маънавий бойликларини сақловчи маскан бўлиб, бебаҳо наъмунали экспонатлари билан тарих ва замон билан ўзаро алоқани яратади.

Киши ўзлигини, ўз маданиятини англашда бадиий музейларнинг ўрни бекиёсdir. Бадиий музейлар нафақат халқнинг бадиий мероси, маданияти ва ўтмишини сақлаб уни замонавий инсонга тақдим этади. Улар инсоннинг бадиий тафаккурини ўстиришга ёрдам беради, ижодий салоҳиятини шакллантиради ва инсон қўли билан яратилган гўзаллик оламига олиб киради. Зеро, “ўта мураккаб қурилишга эга бўлган ривожланиш тизими бу санъат маҳсулоти маданияти, уни тарғиб этиш ва оммалаштириш (ёки тарқатиш) маданияти, уни тушуниш, бадиий хис қилиш ва ундан роҳатлана олиш маданияти, ва нихоят, эстетик тарбия маданияти” билан алоқадор бўлади.

Н.Л.Селивановнинг интернет тармоғидаги “Субъективный взгляд на музей из виртуальной реальности” мақолосида музейни жамият (буғун эса глобал) онгнинг функционал бўлғаги деб таъкидлайди. Унинг фикрига кўра музей “аввал қурилган” англаш моделидан иборат бўлған информацион-коммуникатив жараёнларнинг кесишув нуқтасидан пайдо бўлади. Музей-бу жамият онги томонидан белгиланган функцияларга нисбатан талаб натижасида юзага келувчи шаклий кўриниш, яъни функционал бўлакдир. Бу функциялар бирор бир жамиятнинг ҳохиш истакларини амалга ошириши лозим. Яъни интелектуал қизиқиши, фантазия қилиши, ривожланиш ва коммуникация каби истакларни қондирувчи бу маскан инсонларнинг қаътий заруриятлари асосида шаклланган – жамият институтидир. У жамият билан доимий алоқада бўлади ва ижтимоий ўзгаришларга катта таъсир кўрсатади. Маданий малакани музей шароитида жамиятга етказиб беришни музейнинг

илмий-амалий фаолияти бўлмиш музей педагогикаси ўз зиммасига олади. Бадиий музейларда музей педагогикаси ўз олдига авваломбор таълим-тарбия жараёнидаги назарий ва методологик асосларини ишлаб чиқиш вазифаларини қўяди.

Ўзбекистонда музей иши фаолияти ва музей педагогикасининг ривожланиши натижасида санъатни тобора кенгроқ контекстда талқин этишнинг янги имкониятлари пайдо бўлган. Ўтган асрнинг сўнгги ўн йилликларига қадар Ўзбекистонда музейнинг таълим-тарбия дастурлари экспурсия ва маъruzalar билан кифояланар эди. Бугунги кунда томошабин билан ишлаш жараёни кўпроқ изланувчанликни талаб этмоқда. Экспозиция яратишда, фазовий бўшлиқни тўлдиришда, яъни интелектуал ёки жисмоний маконни хосил қилишда музей педагогининг фаолияти жуда каттадир. Турли фикрлар, нуқтаи назарлар ва билимлар экспозициянинг муваффақиятли чиқишига замин ясади. Томошабинга савияли эстетик мухитни яратиш керак. Агар экспозиция лойиҳаси юқори даражада савияли ва омадли ташкил этилса барча асарлар ягона, яхлит катта асарни хосил қиласи.

Музей ва музей таълими доираси кенг ижтимоий маданий контекст билан алоқаларини доимий мустаҳкамлаб турувчи, маданиятни оммага намойиш этувчи муҳим манба сифатида хизмат қиласи. Бугунги кунда музей педагогикаси чет элларда, хусусан Россияда “кучли овоз”ни касб этади дейиш мумкин. Замонавий, ўзгарувчан ижтимоий, сиёсий ва маданий тузилмалар контекстида музей ва музей педагогикасининг ўрни ва аҳамияти қандай? Қай тарзда музей педагогикаси жамиятдаги ўзгаришларга таъсир кўрсатиши мумкин? У глобализм даврида яшаётган инсонга нима бериши мумкин? Бу каби фундаментал саволлар ғарб дунёсида амалий ва илмий ишланиб чиқиб, турли лойиҳалар, кўргазмалар орқали уларга нисбатан жавоблар бериб келинмоқда. Ғарб мамлакатларида музей иши фаолияти ва музей таълим мининг ривожланиши санъатни тобора кенгроқ контекстда талқин этишнинг янги имкониятлари пайдо бўлди. Музейлар ижтимоий ўзгаришлар катализатори сифатидаги ўрнини белгилаш учун Ўзбекистонда ҳам музей иши фаолияти ва музей педагогикасига жиддий эътибор қаратиш зарур. Юқоридаги саволлар Ўзбекистон музейшунослиги олами муаммоларига ҳам бегона эмас. Агар музейлар маданий, ижтимоий ва таълим-тарбия эҳтиёжларига жавоб бермас экан унинг жамиятдаги аҳамияти йўқолиб, элитар кўринишида қолиб кетиши хавфи мавжуд. Музейлар – ижтимоий-маданий ходиса бўлганлиги сабабли ҳам уларнинг фаолиятисиз замонавий шаҳар ва ривожланган мамлакатни тасаввур қилиш мумкин эмас.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Исмоилова Ж. Х. Илмий ва маърифий маскан // Мозийдан садо. – Тошкент, 2004, – №1. – 15-17 б.
2. Селиванов Н.Л. “Субъективный взгляд на музей из виртуальной реальности”. Музей и новые технологии в пути к музею XXI века. – Москва: Прогресс традиция, 1992. – 198 с.
3. Соколов К.Б Социальная эффективность государственной культуры. – Москва: Наука, 1990. – 251 с.
4. Столяров Б.А. Музейная педагогика. История, теория, практика. – Москва: Наука, 2004. – 216 с.
5. Юрьевева Т.Ю. Музееоведение. – Москва: Академпроект, 2003. – 560 с.

BOLALAR XOREOGRIFIYASIDA TA'LIM SISTEMASI

Mirzakarimova Ruzaxon
O'zbekiston davlat xoreografiya
Akademiyasi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada insonni ma'naviy estetik didini shakllanishida bolalar raqsining ahamiyati qay darajada ekanligi yoritib berilgan.

Kalitso'zlar: xoreografiya, bolalarraqsi, estetika, tarbiya, go'zallik.

Har bir millatning go'zalligi, jozibasi, tarovatini namoyon qiluvchi san'ati, madaniyati mavjud. Ana shunday go'zal san'at turlaridan biri, millat ziynati deb hisoblanuvchi raqs o'zining betakror xususiyatlari, estetik zavq bag'ishlovchi jozibasi, inson ruhiyati va tabiatini namoyon qiluvchi o'ziga xosliklari bilan ajralib turadi. O'zbek milliy raqslari o'zgacha jilvakorligi va rang barangliligi bilan dunyoga ma'lum va mashhurdir. Undagi har bir maktab o'ziga xos. Ushbu maktablarning asl ko'rinishi va an'anaviyilagini asrab asrlar davomida yuksaltirish uchun raqsning aniq va to'g'ri talqin qilinishiga e'tibor berish maqsadga muvofiqdir. Raqs faqat bir millatga xos san'at emas, balki umuminsoniy badiiy ijodning mahsulidir. O'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy estetik didini shakllantirishda, ularni shaxs sifatida ulg'aytirishda bolalar raqslari muhim ahamiyat kasb etadi. Raqs ta'limi va barkamol inson tarbiyasi bir-biri bilan uzviy bog'liq jarayondir.

Yosh avlodni estetik jihatdan tarbiyalash, mantiqiy mushohada yuritish, mustaqil va ijodiy fikrlashga o'rgatish, jismonan sog'lom bo'lish hamda ularda go'zallik va nafosat tuyg'usini shakllantirishda bolalar raqsining o'rni beqiyosdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan 5 ta muhim tashabbusda bolalar raqs san'atini rivojlantirish alohida ta'kidlangan. Zero, shaxs intelektual imkoniyatlarining takomillashuvida, ya'ni:

- 1) diqqat, xotira, tasavvurnijamlashvarivojlanishida;
- 2) farazqilaolish, o'z-o'zininazoratqilish;
- 3) ijodiy faoliyat va maqsad sari intilish;
- 4) go'zallik va nafosat tuyg'usini his etish, hayotsevarlik kabi ijobiy xislatlarning kamol topishida bolalar raqslarining o'rni va ahmiyatini hech narsa bilan taqqoslab bo'lmaydi.

Xoreografiya san'ati bilan shug'ullanayotgan bola tengdoshlaridan o'zining musiqaviyligi, aktyorlik mahorati, qobiliyati va jismoniy tayyorgarligining yetukligi bilan ajralib turadi. Xoreografiya keng ma'noda musiqa ohangiga raqs tushishdir. Xoreografiya san'ati bu – raqs san'atidir. Ijodkor bolalarni qobiliyatlarini yanada rivojlantirish uchun pedagog-xoreograf bolalar bilan ishlash jarayonida ularning Yoshi va imkoniyatidan kelib chiqqan holda, bolalarga xos harakatlarni o'rgatish, bu orqali ularning sog'lom, go'zal va jismoniy baaquvvat bo'lishiga ko'maklashish lozim. Misoltariqasida "Tomoshateatr-studiyasi"ning bolalar bilan xoreografiya darsini o'tish jarayonini keltirishimiz mumkin. Keling "Tomosha" teatr-studiyasi haqida to'xtalib o'tsak. Bolalar "Tomosha" teatr studiyasi 1988 yili O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat hodimi, "Fidokorona hizmatlari uchun" ordeni sohibasi Nodira Qurbonova badiiy raxbarligida Toshkent shahrida bolalar ijodida folklore, milliy urf-odatlarni saqlash, o'rganish va yosh avlod o'rtasida targ'ib qilish maqsadida tashkil etilib, hozirgi kunga qadar o'z ijodini to'laqonli o'tab kelmoqda.

Mustaqilligimizning ilk kunlaridanoq manaviy va madaniy merosimizni tiklash davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Bu esa o'z navbatida boshqa sohalar singari san'atning barcha jabhalarida o'z ta'sirini ko'rsatdi. Millat taraqqiyoti uning madaniyati va san'atiga bo'lgan hurmati bilan o'chanadi. Bu esa o'z navbatida san'at ahliga alohida e'tibor berilishini talab qiladi, san'atshunos olimlardan izlanishlarni talab qiladi. Bu izlanishlarning isboti o'laroq bugungi raqs san'atida yaratilgan qator adabiyotlarni misol keltirish mumkin.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. «O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi» Birinchijild. Toshkent 2000.
2. "San'at tarixi" I tom. Ne'mat Abdullayev Toshkent - "O'qituvchi" 1987.190-191-betlar.
3. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах.-Минск, 1976.
4. З.Я Роот. Танцевальный калейдоскоп (для детей 5-7 лет). – М.Аркти, 2004.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(12-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.09.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000